

Abu Hámid Al-Garnáti elgondolkodtató utazása Anggúrijában

„Abu-Hámid Muhammad ibn Abdar-rahim al Garnáti al-Andaluszi Granadában született 1080-ban.¹ Ifjú korában elhagyta Granadát, hogy tanulmányait a moszlim világ központjában folytassa. 1117-1118 eljutott Alexandriába, ott tudósok előadásait hallgatta, a következő évben pedig továbbutazott Kairóba, ami akkoriban a moszlim világ Bagdad utáni második kulturális centruma volt.[...] Kairóban és Alexandriában al-Garnáti nem csupán a teológusok és grammatikusok előadásait hallgatta, hanem nagy érdeklődéssel ismerkedett Egyiptom régiségeivel is; még látta a pharoszi világítótornyot, ami nemsokára elpusztult, bement a Kheopsz-piramis belsejébe, és megtekintette az ain-szamszi obeliszket, ami – a pharoszi világítótornyhoz hasonlóan – szintén nem maradt fenn napjainkig. Kairó zajos piacán találkozott Fekete-Afrika különféle népeinek képviselőivel, látta furcsa áruikat. Egyiptom abban az időben élénken kereskedett a Távolszelettel is, úgyhogy al-Garnáti találkozhatott olyan emberekkel, akik megjárták Indiát, sőt Kínát is. Mindezeket az élményeit néhány évtized múlva műveiben rögzítette.”²

A fenti sorokat Iványi Tamás és Czeglédy Károly erről írt összefoglalójában olvashatjuk. Sőt, megtudjuk, hogy Abu Hamid al-Garnáti „Három évig élt Magyarországon (1150-től 1153-ig), aggastyánná vált, és eljött az ideje, hogy teljesítse az iszlám egyik parancsolatát: elzarándokoljon Mekkába.”³ Visszatérve Bagdadba írta ránk maradt két munkáját, az elsőt 1155-ben: *Murib an baad adzsáib al-Magrib* (Nyugat országai néhány csodájáról szóló világos beszámoló), majd hét évvel később a *Tuhfat al-albáb* (A szívek ajándéka), illetve ennek a kiegészített változatát: *Tuhfat al-albáb va nuhbat al-abzsáb* (A szívek ajándéka és a válogatott csodák könyve).

A *Tuhfat al-albáb va nuhbat al-abzsáb* legalább 26 kéziratból ismerjük, ugyanakkor a korábban írt műve, a *Mu(g)rib an baad adzsáib al-Magrib* kézírata csak 1953-ban bukkan fel a madridi Real Academia de Historia könyvtárában. Első publikálója César E. Dubler volt, bár erről a műről már korábban értesített Háddzsi Halfa, a XVII. században élt bibliográfus is. Dubler kiadását a spanyol nyelvű fordítás, és egy Kelet-Európával foglalkozó terjedelmes tanulmány kísérte. Később számos feldolgozás látott napvilágot, melyek egyike a szovjet kutatók útján a kezünkben lévő magyar kiadáshoz vezetett.

Aki a tekercs további részleteivel szeretne megismerkedni a jelzett mű 11-31. oldaláig terjedő Előszavában bővebb felvilágosítást kaphat.

Ismeretes még az ún. „gothai kézirat”, mely a kutatók szerint a *Murib an baad adzsáib al-Magrib* egyik része.⁴

Számunkra elsősorban a Magyarországon tett utazásának részletei, ezen belül is *Abū Hāmid Muḥammad ibn ‘Abd ar-Rāhīm ibn Sulaymān ibn ar-Rabī al-Māzinī al-Qaysī al-Andalusī al-Ġarnāti al-Uqlīsī ibn Tamīm al-Qayruwānī* mint azon „böszörmény”, vagyis muszlim kereskedők egyike, akik a volgai bolgár kufárok üzleti összeköttetése révén hazánkban is megfordultak⁵ nyelvészeti megjegyzései érdekesek.

Népnünk valós múltjának megismeréséhez természetesen hozzátartoznak a (gyakran kétes, egymásnak ellentmondó) nyugati források mellett a keleti utazók leírásai is.⁶ Ezek közül messze kimagaslik a fent jelzett szerző újabban felfedezett írása. Mind személyéhez, mind az adatok

¹ Valószínűleg ez az időpont téves, Abu Hamid al-Garnati a századforduló körül született.

² Bolsakov O.G. és Mongajt A.L., *Abu-Hámid al-Garnáti utazása kelet-és Közép-Európában 1131-1153* Gondolat, (Budapest, 1985), 11-12. A magyar nyelvű kiadásért és az eredeti arab szöveg fordításáért Iványi Tamást, Czeglédy Károlyt, Bakcsi Györgyöt és Ormos Istvánt illeti köszönet. ISBN 963 281 643 9. Hrbek I., *Ein arabischer Bericht über Ungarn*: AOH 5 205-230; Kračkovskij, *Geografičeskaja*, (299-302)

³ Bolsakov és Mongajt, *op. cit.*, 15.

⁴ A neve: *Nuhbat al-azhán fi adzsáib al-buldan* (Válogatott visszaemlékezések az egyes országok csodás dolgaira).

⁵ Kmoskó Mihály, *Mohamedán írók a steppe népeiről, Földrajzi irodalom I/1* Balassi Kiadó (Budapest, 1997), 80.

⁶ Az ezirányú irodalom kutatása, értékelése immár százötven éve folyik, magyar hivatalos feldolgozása azonban mindmáig várat magára. A fentebb idézett Kmoskó Mihály-féle átfogó gyűjtemény mellett Sinor Dénes bibliográfiája érdemel még említést.

hitelességehez mindezidáig nem férhet kétség, még akkor sem, ha a már korábban is ismert *Tuhfat al-albáb va nuhbat al-abzsáb*-ról „Silvester de Sacy, Cureton és más modern kutatók e könyv (tehát a másik írásának, sic!) értéktelen voltát hangoztatták.”⁷

Mint minden forrásanyag, ez is számos kérdést vet fel. Valódi-e, ill. elfogadjuk-e anyagát autentikusnak, mértékadónak? Eddigi ismereteink alapján nincs okunk kételkedni eredetiségében, így Abu Hamid al-Garnáti megjegyzéseit újabb, vele ellentmondó források megjelenéséig hitelesnek tekintjük, és az általa leírtakat alaposabb vizsgálat alá vesszük.

Vizsgálódásunkat kezdjük a Murib an baad adzsib al-Magrib-ből vett idézetekkel!

„A partján van Szadzsszín nevű város, melyben negyven gúz törzs él, mindegyik élén független emírrrel. Városukban sokféle kereskedőnép és idegen él, köztük nyugatiak is, akik Magrebből jöttek ide, számuk megszámlálhatatlanul sok, több ezerre tehető. A (városban) vannak mecsetek, ahol a pénteki imát tartják a kazárok, akik szintén számos altörzsre oszlanak.”⁸

„(Gúrkúmán városa. Az ország muszlimjai)

Egy alkalommal eljutottam az egyik szláv városba, a neve Gúrkúmán⁹ volt. Itt több ezer magrebi¹⁰ származású muszlim él, de törökül beszélnek, s török módra élnek, nyilaznak, ezen a környéken mindenki *H-n-h*¹¹ néven ismeri őket.”¹²

„Aztán megérkeztem Unkúrijjába, ahol egy básgird nevű nép él.¹³ Ők voltak az elsők, akik a törökök országa felől jöve behatoltak Frankföldre. [...] Itt ezerszámra élnek a magrebi származásúak, és szintén megszámlálhatatlanul sokan vannak a hvárezmiekek. A hvárezmi származásúak a királyt szolgálják, kereszténynek tetetik magukat, s titokban tartják, hogy muszlimok. A magrebi származásúak ezzel szemben csak háborúban szolgálják a keresztényeket, és nyíltan vallják az iszlámot.

Amikor ellátogattam a magrebiek leszármazottaihoz, nagy tisztelettel láttak vendégül. Egy kicsit tanítottam őket a vallás tudományaira, néhányat sikerült arra ösztönözni, hogy próbálkozzanak az arab nyelvvel is...[...] Korábban nem ismerték a pénteki imát, de most tőlem megtanulták a pénteki szentbeszéddel együtt.”¹⁴

„A básgird királyt *Kazálinak*¹⁵ hívják, s királysága sokszorta jelentékenyebb, mint Bizánc urának királysága – megszámlálhatatlanul sok katonája van, s országának területe húsznapos járófölddel vagy még többel is nagyobb, mint Bizánc területe. Ő ugyanazt a vallási irányzatot követi, mint a

⁷ Az idézet Kmosko, *op. cit.*, 81. oldaláról származik. Ugyanakkor közismert tény, hogy Antoine Isaac, Baron Silvestre de Sacy (September 21, 1758 – February 21, 1838) francia nyelvész és orientalista, a Párizsi egyetem rektora, az a Párizsi Akadémia titkára, egyúttal Champollion tanára volt. A hieroglifás írás lényegének megítélésében (is) alapvetően tévedett.

⁸ Abu Hamid, *op. cit.*, 38.

⁹ Valószínűleg Kievre vonatkozik, mások Sarkellel azonosítják.

¹⁰ „Aulád al-magáríba – A szöveg nem hagy semmi kétséget abban, hogy ezek az emberek, miként a más helyen említett ‘magrebiak utódai’ – türkök. Hrbek úgy próbálta feloldani ezt az ellentmondást, hogy feltételezte: a délorosz és magyarországi pecsenegéknél (besenyőknél sic!) legendák voltak nyugati származásukról.” 162. oldal.

¹¹ Dubler...véleménye szerint a hunokról van szó, akik Attila pusztulása után nyugatról visszatértek; ezzel magyarázható elnevezésük is: *aulád al-magáríba* „a magrebiek utódai”. 162. oldal.

¹² Abu Hamid, *op. cit.*, 54. A *hun* szó írása kérdéses, ti. a szóvégi *n* jelet ma már nem így írják. A szövegben a *b* jel *mint* jelentésű, a következő két jel a folyóírás *h* és *n* változatát írja: ب ح ن vagy kibetűzve $\rightarrow \text{ب ح ن} \rightarrow \text{B + H + N} \rightarrow \text{Mint + H (u) + N}$. Az utána tett pont esetleg a többes számot jelöli $\rightarrow \text{MINT-H-(u)-N-oK(?)}$ Ezek ismeretében Dubler olvasata a helyes.

¹³ A básgirdokról már a IX. és X. századi mohamedán írók is tudósítottak. Törökök, és nem ugorok! Magukat magyar származásúaknak tartják, több törzsük neve a magyar honfoglaló törzsnevekkel azonos: *Jurmaid'* \rightarrow Gyarmat, *Jenej* \rightarrow Jenő, de újabb kutatások szerint a Nyék és a Keszi törzsek is tőlük származnak. Pauler Gyula, Németh Gyula (*A honfoglaló magyarság kialakulása*, 1930; *Magyar törzsnevek a baskíroknál*, Nyelvtudományi közlemény LXVIII., 35-50) és Ligeti Lajos mellett T.M. Garipov és R.G. Kuzeev is foglalkozott ezzel a kérdéssel (Arheologija i etnografija Baskirii I. kötet, 1962, 336-343. oldalakon \rightarrow „Baskiro-mad'jarszkaja” problema. Újabb összehasonlító vizsgálatok az iráni oldal felé mutatnak, szkíták – szarmaták lehettek a baskírdok elődei.

¹⁴ Abu Hamid, *op. cit.*, 56-57.

¹⁵ Minden bizonnyal II. Géza magyar király (1141-1161).

frankok, mert közülük házasodott – ennek ellenére hódító hadjáratokat vezet a frankok országa ellen, és hadifoglyokat ejt közöttük.”¹⁶

„Amikor (a király) meghallotta, hogy megtiltottam a muszlimoknak a borivást és megengedtem nekik, hogy ágyasokat vegyenek maguk mellé és négy szabad nőt (feleségnek), akkor azt mondta nekem: „Nem ésszerű ez, mert a bor erősíti a testet, a sok nő viszont gyengíti a testet és a szemet. Az iszlám vallás előírásai nincsenek összhangban a józan ésszel.” Így válaszoltam a tolmácsnak: „Mondd meg a királynak: a muszlimok törvényei különböznek a keresztény törvényektől.”¹⁷

Eddig a szemelvények. Lássuk, mit tudunk meg Abu Hamid al-Garnátitól.

Szögezzük le: akár mennyire is csábító, nem tisztünk a történészek munkájába avatkozni. Így félretesszük az Unkúrijjába először bevonuló – tehát honfoglaló! – nép etnikai hovatartozásának kérdését.¹⁸ Nyugtázzuk, hogy Abu Hamid al-Garnati basgird-nak¹⁹ nevezte őket, és hogy ismeretei szerint a törökök országa felől hatoltak be a Frankföldre.²⁰ Megtudjuk, hogy a basgird király neve Kazáli volt (feltehetően Gezáli → II. Géza magyar királyra gondolt), s uralkodása alatt Unkurrija hatalmas, erős, virágzó ország volt. A királlyal csak tolmács útján tudott érintkezni, következésképpen Abu Hamid al-Garnati nem beszélt a basgirdok nyelvét. A magrebiek fiai viszont nem tudtak arabul, így közös nyelvként a *türk* tételezhető fel (Gúrkúmánban szerinte a magrebiek *törökül* beszéltek).²¹ Az előző feltevés egyúttal azt is magában hordja, hogy a basgirdok nyelve nem lehetett *türk*, hiszen ellenkező esetben al-Garnati *türk* nyelven nemcsak a magrebiak fiaival, hanem az ország királyával is közvetlenül – azaz tolmács nélkül – beszélhetett volna!²² Megtudjuk, hogy ez a király a frankok közül vett magának feleséget, sőt országában rabszolga-kereskedelem folyik.

A basgirdok között élnek szép számmal hvárezmieket is, hitvallásuk titokban moszlim, de a király oldalán lovagolnak. Nyelvük ismertetésére nem tért ki, így feltételezzük, hogy az azonos az alapnépesség nyelvével.

Számunkra viszont sokkal fontosabb a basgirdok között élő másik népcsoport etnikai hovatartozása, illetve nyelve. A **magrebiek utódaira/fiaira** gondoltunk. Utazása során Abu Hamid al-Garnati három helyen találkozott velük: 1) Sarkelben (Szadzsszín nevű városban), ott a több ezres létszámú csoportról úgy tudják, hogy nyugatról érkeztek (a történészek figyelmébe ajánljuk a *gúz* népet, de a még mindig létező kazárokat is!). 2) Kijevben (Gúrkúmánban) is ezresével élnek. Sőt, az itteni magrebi-fiak **törökül** beszélnek, és környezetük *hunok*nak tartja őket! 3) És természetesen Magyarországon, ahol a magrebi-származásúak ezresével élnek.

¹⁶ Abu Hamid, *op. cit.*, 60.

¹⁷ Abu Hamid, *op. cit.*, 61.

¹⁸ Ez a változat a Dubler-féle eredetiben **أنغورية** néz ki, ahol az „U-N” helyett „A-N” olvasható. S bár ebben az átírásban (megfelelő jel hiányában) a g jel fölé csak a szokásos egy pont került az eredetiben kettős pont áll, azaz illene megduplázni. Ezek után az átírás a következőképpen néz ki: A-N-GG-Ú-R J-A. A 'yā' jelet viszont nem kell megduplázni, önmagában is két ponttal írják: szókezdőként **ي**, szóközben **ي**. Összességében Anggúrija lenne az olvasat.

¹⁹ Az átírás a következő formában teljesen korrekt: **بأشغرد** → B-A-Š-G-R-D.

²⁰ A *török* szó átírása elfogadható: **الترك** → al Tā-R-Kāf → török, terek.

²¹ Nem kívánunk a *török* – *türk* – *turk* vitában igazságot tenni. Az arab írásban szereplő változatok erre nem jogosítanak. Nevezetesen... az átírásban szereplő hosszú ā hang a szövegkörnyezet hatására inkább e/é hang felé hajlik (Stoetzer W. *Arabische Grammatica*, Bussum, 1997, 36-37). Így a türk, de a türk hangzósítás sem lehet a helyes. A következő jeleket kell alaposabban szemügyre vennünk: **الأتراك** [27]. A kérdéses két jel **تر** a Tā-R, Te-R, esetleg a közvetlen T-R hangzósítást is viselheti. Így a *tārak*, *terek*, sőt, a *trák* változat sem zárható ki. Ezzel ellentmondó adatok megjelenéséig Czeglédy Károly *török* olvasatát fogadjuk el.

²² Abu Hamid al-Garnati nem jelezte, hogy a magrebiekkel is tolmács útján érintkezett volna, így kézenfekvő a közös nyelv, a *török* feltételezése.

Ez az a pont, ahol meg kell állnunk!

Kik ezek az ún. magarbi-gyermekek/utódok, illetve magarbiek-fiai?

أبنا	'abnā'u	hímnemű leszármazottak, fiúk
المغاربية	<i>l-magāriba</i>	m(a)garba, Magariból származó
أبناءالمغاربية	'abnā'u- <i>l-magāriba</i>	Magaribák fiai
المغاربية أولاد	<i>aulād al-magāriba</i>	Magaribák gyermekei/leszármazottai

A kérdés már csak azért is jogos, mert az utazó Abu Hámid al-Garnáti szerint 1150 táján népünk egyik tetemes rétegét képezték. Leírásában bátor, hevesvérű, nyíltan moszlim-vallású harcosok voltak, s csak háborúban szolgálták a keresztényeket. Ez a (nyíltan)moszlim besorolás azért kissé túlzottnak tűnik, hiszen a magrebiek nem tudtak arabul, alkoholt fogyasztottak (ettől tiltotta el Abu Hamid al-Garnati őket), sőt nem ismerték a pénteki istentiszteletet sem. Ő tanította nekik a pénteki imákat! A fenti kérdésre történészeink persze hamar megadják a választ, hiszen ebben a népcsoportban vélik felfedezni az eddig hiányzó besenyőket. Csakhogy ki meri állítani az úzok üzte hatalmas nomád népről, eddigi ismereteink szerint a magyaroknál jóval erősebb besenyőkről, hogy Magarib/Magreb-ből származnak? A még mindmáig mértékadó szakvélemények szerint ők mértek többszörösen is csapást magyar őseinkre, melynek következménye az ún. Árpád-féle honfoglalás lett. Sőt! Gúrkúmánban még úgy tudják, hogy a magrebiek nemcsak törökül beszélnek, hanem török módra is élnek, emellett Dubler fordításában ők (is) a hunok utódai!

Szadzsszín városában annyit tudnak a magrebiekről, hogy nyugatról jöttek. Ez persze a Volga torkolatánál nem nehéz, hiszen a fél világ onnan nyugatra van, csak hát éppen a hunok, ill. a besenyők a keletről jött népek! A magarbiek-gyermekei/utódai, ~fiai viszont minden olvasatban egyöntetűen nyugatról származnak.

A hozzá fűzött magyarázatok értelmében el kellene fogadnunk, hogy a magarbiek-fiai, ~leszármazottai azonosak a besenyőkkel, akik törökül beszélnek, és a kortársaik szemében nyugatról származó hunok!²³

Ki érti ezt?

Másodjára mit gondoljunk nevükről, egyáltalán, hol van Magarb?

„A **Magreb** vagy **Magrib** ritkábban **Mogreb** (يبرعلا برغمل → *al-mghrb al-árbi* → *al-Magrib al-Arabī* → Észak-Afrika nagy régiója, a Nílus folyótól nyugatra és a Szahara sivatagtól északra, gyakorlatilag az Atlasz-hegység vidéke. Az arab szó nyugatot jelent, "ahol (a nap) lenyugszik".²⁴

„1. A Magreb közös vonásai

1. 1. Vegyes eredetű lakosság

A Magreb lakói kevert etnikai eredetűek. Fő örökségük a berber és az arab vér. Ezt a keveréket – különösen Mauritániában – gyakran mórnak nevezik. A Szaharán túli kereskedelem sok nyugat-afrikai betelepülőt hozott ide, utódaik aránya a teljes népességhez mérten dél felé haladva növekszik.

Az északi, part menti városokban viszont az európai bevándorló volt sok: moriszkók (kikeresztelt spanyol muszlimok, akik a reconquista elől menekültek), franciák, olaszok, spanyolok és mások, akiket a korzások hurcoltak el, illetve törökök, akik az Oszmán Birodalom terjeszkedése során érkeztek ide.

²³ A hunok nyugatról keletre történő vándorlásáról/visszatéréséről nincsenek hiteles történelmi adatok.

²⁴ Ebben a változatban a szókezdő غ *gayn* hangot írták a vizsgált szövegben előforduló szóközi ڤ helyett, valamint hiányzik az *r* jel előtt az ٱ *alif* jel.

1. 2. Nyelvi hagyomány

A berber²⁵ nyelveket szinte kizárólag a Magrebben beszélik és eredetileg (az arab törzsek benyomulása előtt és még ezután is) az egész térségben beszéltek is berberül. A Magreb arab dialektusai sok közös vonással rendelkeznek, amely megkülönbözteti őket a Közel-Keleten és Egyiptom jó részében használt más dialektusoktól. Korábban a Magrebben még az arab írásmód, az ún. magrebi írás is eltért a máshol használt (*kúfi*, később *rukaa*) írástól, például a *fá* alá és a *qáf* fölé pont került, ez azonban a 20. század végére eltűnt a használatból.

1. 4. Vallás a Magrebben

A régió lakosainak domináns része muszlim, akik a szunnita malikita jogi iskola követői, bár elszórtan ibádita közösségek is élnek a térségben. A maraboutok, a vallási bölcsek, és sírjaik tisztelete hagyomány (amit, mindazonáltal, a 20. század már megnyirbált), erről tanúskodik a Magreb térképein a sok Sidi (úr, mester) tagot tartalmazó helynév. A Maghreb vidéken hagyományosan a závija nevű iszlám iskolák és imahelyek terjesztették a műveltséget és a hit ismeretét.

Magrib (Ima napnyugtakor)

A **Magrib** az iszlám vallás napi öt kötelező imája (salah vagy salat) közül a negyedik, amelyet napnyugtakor mondanak. A magrib szó maga is azt jelenti, hogy "(nap)nyugta". A "lenyugodni", "elbújni" jelentésű ghuroob szóból ered (amelyet a lenyugvó Holdra nem használnak). Ugyanebből a szóból ered a Magreb (vagy Magrib) térség neve is. A Magrib ima három egységből (rakaah) álló ima.²⁶

A felsoroltak értelmében Magrebnak a Nílus nyugati partjától-Marokkóig terjedő Észak-Afrikai területet nevezzük, melynek megnevezése az arab „(nap)nyugta”-ból származik. A terület nyelve az arab beáramlás előtt berber volt. Arab hatásra lakosainak domináns része mindmáig muszlim. A magyarországi magrebiek utódai ugyanakkor nem beszélik az arabot, al-Garnatinak is csak néhányukat sikerült megtanítani a Korán nyelvére.

Namármost... eltekintve attól, hogy nevük azonosítható-e a magyarral vagy sem, kénytelenek vagyunk elismerni, hogy népünk egyik tetemes rétege Abu-Hámid Muhammad ibn Abdar-rahim al Garnáti al-Andaluszi útleírása nyomán Észak-Afrikából származik! Ebben az esetben elfogadtuk a szövegből is nyilvánvaló *magarbi* = *magrebi* azonosságot.

Természetesen tagadni is lehet az ilyen mellbevágó adatokat, csak akkor komoly érvekkel kellene cáfolni a fent említett szerző magrebi származását, jó-szándékát, képességeit és ismeretanyagát. A csodás jelenségek leírása a középkor embere számára általános jelenség volt, így ezek a betétek a szavahihetőségét nem csökkentik, ugyanakkor útinaplójának részletei a szemtanúról tanúskodnak. (A „csodák” leírása és cáfolata már Herodotosnál is olvasható.) A látszat is egyelőre mellette szól: Hispániából származik, mókrok lakta területen nőtt fel, következésképpen ismerte a Magrebiek, azaz a saját népét, és nyelvét.²⁷

Ezek értelmében a besenyőket nem fogadhatjuk el, mint a magrebiek-fiai, ~gyermekai/leszármazottai.

Történéseinknek is komoly gondot okozott/okoz az újdonsült adatok értékelése, s a többi között a *magarbiak-fiainak* valós származtatása. Az ilyenkor szokásos 'elhallgatás' immár fél évszázada tart, pontosabban eddigelé népünk eredetét csak periférikusan érintő, számunkra értéktelen részletek bemutatására szorítkoztak. Gondolunk itt az útleírásban ugyancsak szereplő ugor törzsek boszorkánypróbáira, a faimádókról szóló leírásokra, illetve a sízó vadászok bemutatására. Bővebb fejtegetések hiányában mellékeljük a magyar nyelvű kiadás egyik szerzőjének nézetét:

²⁵ A német R. Lepsius kutatásai nyomán kerültek a berber (numid, tuareg, tamasek, kabil, tasselhit) és kusita (szomáli, galla, afar-szaho) nyelvek előtérbe – közös elnevezésük hamita nyelvek.

²⁶ Magrebről minden történelemkönyv megemlékezik. A fenti részlet a *Terebess Ázsia E-Tár Internetes* oldal katalógusában található.

²⁷ Mókrok, *moros*: ered. az É-afrikai Mauretania provincia berber őslakósi, az elnevezést a 8. sz.-tól É-afrika arab és a Pireneusi-fsz. arab és berber hódítóira alkalmazták. *Magyar Nagylexikon* 13, 303.

„Czeglédy Károly: Jegyzetek a magyar kiadáshoz

Abu-Hámid feljegyzései közül a legfontosabbak közé tartoznak a magrebiekre, tehát az észak-afrikai mohamedánokra vonatkozó tudósításai. Három ilyen adat található Abu-Hámid útijelentésében: az egyik a Szakszin városában élő magrebiekre vonatkozik, a másik a gúrkumáni (valószínűleg kijevei), a harmadik pedig a magyarországi magrebiekre. Mindezekben a helyeken a magrebiek az arab *'aulādu-l-magāriba*, vagyis „a magrebiek gyermekei” kifejezésben szerepelnek, ami szó szerint a „magrebiek leszármazottai” értelmezést is megengedi. Egyik helyen azonban, a kijevei magrebiek esetében, nem ezt a kifejezést, hanem az *'abnā'u-l-magāriba* változatát találjuk, ami a látszólag árnyalatnyi jelentésbeli különbséget képviselő „magrebi fiak” fordítást teszi lehetővé. A „fiak” némileg szűkebb jelentéstartalommal rendelkezik ugyanis, mint a „gyerekek”, és elsősorban bizonyos magrebiek fiait, esetleg unokáit jelöli. Ez a korai arab irodalomból valóban igazolható is, de – és ez az *'abnā'u-l-magāriba* kifejezésre vonatkozik – szintén jelentésbővülésen ment át, és sokszor az *'abnā* önállóan is megjelenik, már az abbaszida kor horaszáni (kelet-iráni) lázadó mozgalmainak, továbbá a síita mozgalmak történetében.[...]Az *'abnā*-probléma eddig nem foglalkoztatta Abu-Hamid szövegének magyarázóit, holott egy pillanatig sem lehet kétes, hogy a magrebi arabok a sztyeppének a Szirdarjától a magyar Alföldig terjedő szakaszára úgy települtek át, hogy *'abnā*-k módjára csatlakoztak a besenyőkhöz, vagyis a pecsenegekhez.”²⁸

A magrebiek fiai Czeglédy feltevésében tehát mégsem közvetlenül a besenyők, a fiúk/fiai *'abnā*-k általa felfedezett tágabb értelmezésén keresztül csak a hozzájuk csatlakozott É-afrikai csatlósok.

Ugyancsak itt érdemes az egyébként nyelvünk finnugor származását hirdető Vékony Gábor adatgyűjtéséből néhány gondolatot mérlegelni.

„Hogy a honfoglaló magyarok igen messziről kerültek Európába, arról a nyugati források is tanúskodnak. Már a Szent Bertin-kolostor évkönyve azelőtt ismeretlen népnek mondja őket, ugyanezt írja Regino prümi apát is a X. század elején, s egy ismeretlen szerző oly népként beszél róluk, akiről azelőtt semmit sem lehetett hallani. A IX-X. századi Európa ugyan nem volt különösebben jól tájékozott, de arról nagyjából tudtak, hogy milyen népek laknak Európában. Tudtak a Volga-vidéki központú Kazár Kaganátus eseményeiről, általában tudtak Kelet-Európáról. Az tehát, hogy a honfoglaló magyarokat teljesen ismeretlen népnek mondják, arra utal, hogy azoknak igen messziről, az európai látókörön túl fekvő vidékekről kellett jönniük.”²⁹

S bár Vékony Gábor ezt a vidéket még keletebbre, az Irtistől keletre keresi, az általa említett források a déli irányt sem zárják ki. Al Garnáti utazásaiból származó ismeretekre viszont ő sem tér ki.³⁰

Ugyanakkor az egyik legfontosabb kérdés mindmáig nyitva maradt. Nevezetesen: történészeink közül eleddig senki sem cáfolta Abu Hamid al-Garnáti észrevételét, mely szerint nyugatról/É-Afrikából nagyobb népcsoportok migrációja történt az ázsiai sztyeppék népei felé! Sőt! Senki sem tiltakozott Czeglédi Károly azon feltevése ellen (*'abnā'u-l-magāriba*), hogy ezek a népek, akár nagyobb népek csatlósaként, beolvadtak a Kárpát-medencei „magyarok tengerébe”. Sarkítva: miért nem cáfolja senki azt a feltevést, hogy népünk jelentős rétege Észak-Afrikából származik? Vajon ez volt-e az oka a *magyar* nevünk, önelnevezésünk nyugati forráshiányának (Vékony Gábor)?

Mi több, komoly gondok vannak a *magyarok bejövételével* is! Megismételjük: a honfoglalók Abu Hamid al-Garnáti szerint (is) a baskirdok³¹, valamint 1150 körül a közülük választott király Kezáli→Géza – eddigi ismereteink szerint ezen a néven az Árpádháziak sorában a második – uralkodik országukban. A *Mu(g)rib an baad adzsib al-Magrib* soraiból értesülünk arról is, hogy a

²⁸ Abu Hamid, *op. cit.*, 184-185.

²⁹ Vékony Gábor, *Magyar Őstörténet – Magyar Honfoglalás Nap Kiadó* (Budapest 2005), 207.

³⁰ A *baskír-madzsgir* névről írt adatokat a mohamedán források pontos megnevezése nélkül származtatja. *op. cit.* 206.

³¹ A *hunkar és bašgirt* névvel többek között az arab földrajzi irodalomban Ahmad ibn Fadlān és Abū-l-Fidā munkáiban találkozunk (Kmoskó Mihály).

szerző, az utazó böszörmény, tolmács útján egyeztetni a magyarbiak kiváltságait a koronás királlyal, akitől további útjához még ajánlóleveleket is kap. Mindebből egyenesen következik, hogy nem a magrebiek a honfoglalók, az alapnépességhez (baskirdok) képest ők kifejezetten későbbi jövevények! Ráadásul, ha elfogadjuk a magyarok→ magarbik etnikai és elnevezési azonosságot, akkor hatalmas gond van az időrenddel is. Al-Garnati szerint az általa talált utódok *fīūi*, az *'abnā'u* olvasat legszélesebb kiterjesztése esetében is, *csak unokai* távolságra vannak a bevonuló ősoktól. Így aztán 1150-től visszafelé haladva kiszámolhatjuk a magyarok bejövételének idejét (1150 mínusz két emberöltő...).

Mindez az első hallásra legtöbbünknek megemészthetetlen, ellentmond történelemóráink tananyagának. Jogosan tesszük fel ismét a kérdést: mennyire fogadható el Abu Hamid al-Garnati adathalmaza?

Ha a tudományos megközelítés útját választjuk, akkor el kell utasítanunk az érvek helyett használt „felületes középkori hazudozók, nagy mesemondók” lealacsonyító közhelyeket, helyette alapos érvekkel kellene cáfolni a magyarbiak más irányú származását, kilétét, egyáltalán az 1150 körüli Kárpát-medencei tömeges jelenlétét.

* * *

Összegezve gondolatainkat a fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy az arab utazó *Abū Hāmid Muḥammad ibn 'Abd ar-Rāhīm ibn Sulaymān ibn ar-Rabī al-Māzinī al-Qaysī al-Andalusī al-Ġarnāti al-Uqlīsī ibn Tamīm al-Qayruwānī* feljegyzései népünk, esetleg csak népünk egyik csoportjának származását Magrebben (É-afrikai partvidék, beleértve a Nílus vidékét is) határozta meg.

És ez legalább is elgondolkodtató...

Borbola János

